

Марија ГЕОРГИЕВА

КУКАТА НА РОБЕВЦИ — ПРИЛОГ КОН ИСТОРИЈАТА НА НЕЈЗИНАТА ГРАДБА

Охрид, еден од најстарите македонски градови, со својата местоположба покрај Охридското езеро, претставувал жариште на словенската и македонската култура и просветителство. Како епископски град се споменува уште од 864 година¹⁾. Од современите византиски извори се дознава дека на Цариградскиот собор од 879 година присуствувал и епископот Гаврил Охридски²⁾.

Меѓутоа, од посебно значење за словенската и македонската писменост и култура е доаѓањето на Климент Охридски во 886 година за учител и неговото именување за епископ во 893 год. Како што е познато, Климент во Охрид широко ја разгранил просветителската дејност во овој дел на Македонија, но не само тоа, тој започнал да го поттикнува и градежништвото и може да се рече дека ги поставил темелите и на убавите градби кои стануваат традиција кај охридани³⁾.

Меѓу постарите македонски семејства во Охрид чија генеологија може да се проследи уште од XIV век, е фамилијата на Робевци. За прв пат името на овој стар македонски род се споменува во словенскиот натпис од 1379 година, напишан на една надгробна плоча во црквата с. Климент⁴⁾.

Од половината на XIX век до почетокот на XX век, оваа охридска фамилија станува една од најбогатите трговски фирми во Македонија, која оставила видни траги во македонската стопанска историја.

¹⁾ В. Н. Златарски, История на българската държава през средните векове I, с. 1, 341—2.

²⁾ Б. Панов, Средновековна Македонија, III. Изд. на „Мисла“. Скопје 1985, стр. 695.

³⁾ Исто, 692 и сл.

⁴⁾ Никола Трайков, Еден стар български род в Македония — в „Зора“ бр. 6694 од 10—X 1941, с. 6.

Основоположник на трговската фирма Робевци во Охрид, кон крајот на XVIII век, е Стефан Робе (—1814). Меѓутоа, расцутот на оваа трговска фирма станува во првата половина на XIX век под раководството на образованите синови на Стефан Робе: Ангел и Атанас (Тасе) Робевци. Тие отвораат свои филијали во Битола и во Виена со свои трговски претставништва во Трст, Задар, Белград, Свиштов, Пловдив, Цариград, Сараево и други места⁵).

Така фамилијата Робевци, откако станала богата и моќна, ја изградила својата кука, која е една од најубавите и најимпозантните куќи на брегот на Охридското езеро, во првата половина на XIX век.

На местото на подигнатата кука постоела друга кука која во 1825 година Ангеле и Анастас Робевци ја купише од Јаким Пендо, во маалото Геракомија. Истата до темел ја урнале и одново ја изсидале во 1827 година. Зад куќата, на северната страна, подигнале магаза од камен, на која и денес се наоѓа мермерна плоча со грчки натпис⁶). Куќата била завршена на 15 април 1827 година, изградена со приземје и два ката. Над магазата, на нивото на бавчата биле изградени амбари за жито.

Во оваа изградена кука фамилијата на Робевци живееле 35 години, до јануари 1861 година. Во таа година, познатиот злосторник од Охрид и охридскиот крај Устреф бег, братот на Осман бег, ја запалил и целата изгорела, со исклучок на магацините и амбарите.

Во врска со овој пожар д-р Константин Робе отишол да се пожали на валијата во Битола. Во втората половина на месец јануари 1861 година било наредено да се испита случајот: зашто Устреф бег ја запалил куќата. Тогаш во Охрид пристигнал еден јузбашџија од Битола, и наместо да се врши истрага бил затворен Димитар Миладинов, македонскиот преродбеник и учител, кој бил наклеветен од злосторникот Мелетија.

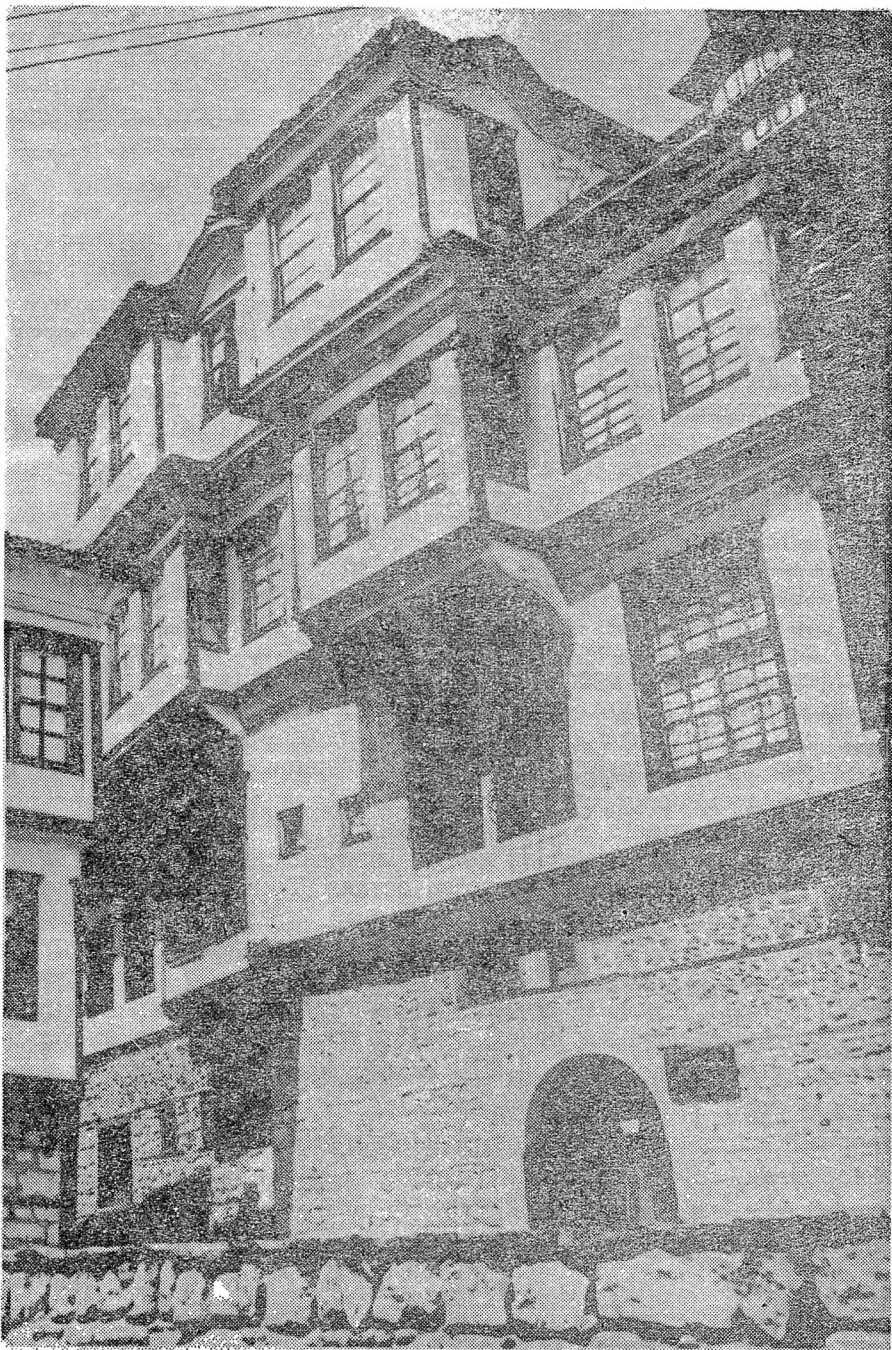
Две години по пожарот, од 1861 — 1863 година, одново била изградена куќата на Робевци, сегашната, и тоа — левата половина на Константин Робе, а десната половина на Анастас (Тасе) Робевци.

За главен градител на куќата бил ангажиран Тодор Петков (1814—1899), од село Гари, Западна Македонија, од родот на Огненовци, познат македонски резбар и градител (во средината на XIX век). Таткото на Тодор, Петко Огненов, бил про-

⁵ Кузман Георгиевски, Две писма на македонски јазик со грчки букви од кореспонденцијата на трговските фирми „Браќа Робевци и синови“ „Кожарството во Охрид во II-та половина на XIX век“. Гласник на ИНИ, Год. XVIII, Скопје 1974 бр. 1, с. 20.

⁶ Асен Василев: Български възрожденски майстори, София, 1963, с. 242.

⁷ Податоците за градбата на куќата ни ја достави д-р Теодосие Робев, за што му благодарам.

Куќата на Робевци во Охрид

чуен резбар, работел заедно со Петар Филипов—Гарка, и синот од него го научил резбарството. Тодор повеќе се занимавал со градежништвото, а помалку со резба. Покрај Робевата кука изградил и многу други куќи во Охрид на охридски чорбации, како и цркви по охридските села. Тој бил и мајсторот на иконостасите, амвените и владичките тронове во црквите во с. Вевчани, Лик и Крчица, во 1886—1887 година.

Под раководството на Тодор Петков бил направен и ентериерот на куќата на Робеве: таваните, долапите и другите украсни елементи биле направени во резба. Меѓутоа за да се разликуваат резбите, за Ангеловиот дел на куќата биле повикани други мајстори—резбари од Дебар. Во текот на градбата, додека не бил целосно завршен ентериерот, во двете половини, копаничарите не можеле да ги гледаат резбите меѓусебе. Затоа, левата половина на куќата, во која живеел Костадин Робе, изработена од едни мајстори, се разликувала од другата половина, која ја работеле други мајстори и претставува втората половина на Робевата кука, каде живеел Анастас (Тасе) Робе.

Идејата за ваквото градење била на Д-р Константин Робе, кој ја следел работата на двете тајфи.

Куќата на Робеве, како што споменавме, била градена како братска кука со два посебни стана, со посебни влезови. Ако, кај фасадата се апстрахираат влезовите, таа делува како една целина, дејствува репрезентативно покажувајќи го, на тој начин, богатството на сопствениците. Во надворешниот изглед на куќата на Робеве се чувствува влијанието на Запад, и тоа во профилацијата на опшивите, капителите и сл.

Куќата се состоела од приземје и два ката, а најгоре во поткровјето се наоѓале две простории кои ги нарекувале „белведере“⁸⁾, и кои имале убав поглед кон езерото. Во приземјето не се живеело, тоа било место за остава. Тука се чувале бурината за вино, туршијата—зимницата, разните прехранбени артикли, бидејќи било доста ладно; се чувале исечените дрва за огрев и др.

На првиот кат, и во двата дела, се наоѓал по еден чардак, кој бил долг 12 м. и кој поради конфигурацијата на теренот имал излез во бавчата. Од двете страни на куќата имало по две одаи, едната за прием на гости, а другата за дневен боравак на фамилијата, кои биле внатрешно, репрезентативно обработени, со тавани изработени со резба и резбени опшиви на сидните површини. Тие биле доста големи, нивната квадратура изнесувала 20—25 м² и со височина на таваните по 3,5 м.

⁸⁾ Изразот: „белведере“ се употребувал во говорниот јазик на фамилијата Робеве, и тоа за одаите што се наоѓале во поткровјето, и кои имале убав поглед кон езерото.

Во првиот кат, во продолжение на ходникот, во делот на Костадин Робев, се наоѓал неговиот кабинет, што излегувал во дворот, кој се наоѓал на исто рамниште со првиот кат.

По должината на салонот, и во двете половици, од една-та страна се наоѓале сергени—долапи во остава. Во еден дел од овие долапи била сместена одводната канализација. Долапи имало и во одаите, со посебни намени. Во трпезаријата се чувале кујнинските садови и разните сервиси донесени од далечната Виена. Во собата која преку денот служела за дневен боравак, а навечер спиеле децата, во овие долапи била сместена постелнината.

На вториот кат имале: по еден чардак—салон, кој бил донесен од Виена и претставувал гарнитура за седење и во неа доаѓале специјални гости во специјални денови. Другата соба била наместена во стилот на времето, со миндери на кои имало постелки — „шилтиња“⁹⁾, полнети со памук, покриени со прекривачи од атлас (памучен крепсатен), дезениран во разни бои. Во спалната на Константин Робев имало железен кревет, на кој спиеле, а децата, спиеле во собата за дневек боравак, во првиот кат, на посланите, навечер, памучни душеци.

На третиот кат, таканаречениот: „ширван“¹⁰⁾, се наоѓале мансардните одаи кои биле големи по 12 м² и ги дополнувале становите на двете фамилии — Робевци, користејќи ги за разни цели и издигајќи се со својата височина над другите куќи, на посетителот му го нуделе погледот на Охридското езеро, кое се распространувало пред него со сета своја големина и убавина.

Во дворното место на Константин Робев, по негова иницијатива, се изградила бања, сидана на начин како што биле сидани римските бањи — греењето доаѓало преку канали.

Во сите соби на куќата на Робевци имало изградени камини, чиј горивен материјал—дрвото, бил носен од коријата што ја поседувала фамилијата Робевци.

Што се однесува пак до водоснабдувањето, Робевци со вода се снабдувале од заедничкиот бунар, кој бил ископан во средината на дворот. Во дворот се наоѓале и магациите, сидани со камен, а над нив, во ридот амбарите за жито.

Во времето кога е градена куќата на Робевци—средината на XIX век, градежништвото не познавало бетон, ниту бетонска конструкција. Куќите се правеле со дрвена конструкција, за која најчесто се употребувало здравото ореово дрво. На таков начин е градена и куќата на Робевци и целиот дрвен ма-

⁹⁾ Малите постелки биле нарекувани со зборот „шилтиња“ — забележано по раскажувањето на Д-р Теодосие Робев.

¹⁰⁾ Изразот: „ширван“, исто така, се слушал во куќата на Робевци, како израз за мансарда.

теријал: греди, столбови, даски и ванредно квалитетното дрво, потребно се резбите, било носено од корија на Робев, која изобилувала со многугодишни костенови дрва.

Во вака изградена кука, живеела поголемата фамилија на Робев до 1900-тата година. Д-р Константин Робев со својата фамилија живеел во летната половина, и тоа само летно време (во ова време е преселен во Битола), а во десната половина, живееле синовите на Тасе Робев: Јаким, Димитар, Никола и зетот на Константин Робев, Иван Папунче.

Од 1913—1919 година во делот на Константин Робев, не живеел никој, бидејќи од 1913 година била сместена српска војска; по нејзиното одење, кукаата била значително општетена; дел од резбите биле демонтирани и испратени во Ниш.

За овој немил настан д-р Ангел Робев, кој во тоа време живеел во Битола, протестираа кај окружниот началник, но трагите од однесените резби не биле пронајдени¹¹⁾.

Во 1920 година делот од кукаата на Робев, кој му припаѓал на Константин Робев, служел за сместување на земјоделските производи, добиени од имотот, кој на Робевци им го обработувале исполции.

Дури по ослободувањето на нашата земја кукаата на познатата македонска трговска фамилија Робевци била заштитена како културно-историски споменик. Како најубава македонска кука од XIX век кукаата на Робевци е прогласена за Народен музеј на град Охрид.

Охрид — поглед од крепоста кон христијанскиот дел на градот, фотографија од 9. X. 1891 година.

¹¹⁾ Податоците се извлечени од исцрпните раскажувања на Д-р Теодосие Робев.

Во куќата на Робевци, во 1856 година (неколку години пред нејзиното опожарување), престојувал рускиот научник Виктор Григорович, човекот што ги поттикнал Миладиновци да собираат народни умотворби, за потоа Константин Миладинов да го издаде епохалното дело за македонскиот народ: Зборникот на народни песни (Загреб 1861 година). Треба да се одбележи и тоа дека во куќата на Робевци, тогашниот Народен музеј на град Охрид, во 1967 година (17 и 18 август¹²), е одржана седницата на Матичната комисија за формирање на Македонската академија на науките и уметностите и се удрени темелите на највисоката научна институција на македонскиот народ.

Marija GEORGIEVA

THE HOUSE OF THE ROBEV — A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF ITS BUILDING

S u m m a r y

The house of the well-known business family from Ohrid the Robev, which for more decades has been turned into a Museum, is one of the older houses in Ohrid. It was built on the site of the house of Joakim Pendo in 1927 by brothers Angele and Atanas Robev. In 1861 it was burnt by the Turkish tyran Ustreff Bey, and in 1893 it was rebuilt again.

Main constructor of this great and luxurious house, full of rich ornaments by well-known Macedonian wood-carvers is Todor Petkov (1814—1899) from the village of Gari, Western Macedonia.

This house played an important role during the period of our Revival. In 1845 there used to stay the well-known Russian slavist Viktor Grigorović, who had meetings with the well-known Macedonian representative of the Revival Dimitar Miladinov.

In 1967 in this house the first session of the General Commission for establishment of the Macedonian Academy of Sciences and Arts was held.

¹²) „Нова Македонија“ од 18 август 1967 година.